

Konfliktit maailmankartalla

SMITH, DAN (& ANE BRÆIN) (2005). *Sodan ja rauhan kartasto*. 128 s. Suomen rauhanpuolustajat & Like, Helsinki (Alkuteoksesta *Atlas of war and peace* (2003) suomentanut Timo Forss).

International Alert -järjestön pääsihteerin, Oslon kansainvälisen rauhantutkimusinstituutin entisen johtajan Dan Smithin kartasto kuvailee konflikteja ja niiden ratkaisuyrityksiä. Kirja alkaa loogisesti sodan syistä. Tämän jälkeen käsitellään sotänäyttämön toimijoita ja konflikteihin läheisesti liittyviä asekauppaa, terrorismia ja sotien aiheuttamia kärsimyksiä. Konfliktit kuvataan mantereittain. Lopuksi pohditaan rauhan rakentamisen roolia konfliktien ratkaisussa.

Kirjan mielenkiintoisuus kumpuaa sen laajasta suhtautumisesta turvallisuuteen. Kirjoittaja pitää sitä *inhimillisenä turvallisuutena*. Se tarkoittaa YK:n määritelmän mukaisesti ”vapautta nälästä, köyhyydestä ja hyväksikäytöstä, vapautta pelosta ja vapautta elää arvokkaasti”. Käsite on siten laajempi kuin perinteinen, valtioiden alueellinen turvallisuus. Köyhyys, tuloerot, huono hallinto, ihmisoikeusloukkaukset, sorto, epide-

miat ja ympäristöongelmat ovat konfliktien taustalla ja aiheuttavat turvattomuutta yksilötasolla.

Johtopäätös onkin se, että kaikki politiikka vaikuttaa turvallisuuteen. Esimerkiksi kehityspolitiikka, jonka tavoite on köyhyyden vähentäminen maailmassa, vähentää nälkää, köyhyyttä ja hyväksikäyttöä sekä sotien perussyitä ja lisää vapautta elää arvokkaasti. Kun perinteisen turvallisuuden tavoitteena on suojella valtiota hyökkäyksiltä ja vapauttaa ihmiset niiden pelosta, inhimillinen turvallisuus pyrkii lisäksi vähentämään köyhyyttä ja riistoa, tukemaan kehitystä ja vahvistaa ihmisiä ja yhteisöjä.

Sotien syyt ovat moninaiset. Smith käsittelee köyhyyttä, ihmisoikeusrikkomuksia, poliittisen järjestelmän luonnetta ja etnistä monimuotoisuutta konflikteihin vaikuttavina tekijöinä. Köyhyys itsessään ei ole sodan syy, mutta taloudellinen eriarvoisuus ja luonnonvarojen epäoikeudenmukainen hallinta ovat. Smithin mukaan kova kilpailu resursseista voi johtaa kiistoihin. Hän ei kuitenkaan mainitse ahneutta, jonka ajamina ihmiset pyrkivät saamaan luonnonvarat haltuunsa väkivaltaisesti. Esimerkiksi kaivannaisteollisuuden rikkauudet ja silkka ahneus

ovat näytelleet suurta osaa Kongon demokraattisen tasavallan, Sierra Leonen ja Liberian sodissa.

Teoksen kartat ovat korkealaatuisia, helposti luettavia ja visuaalisesti tyylikkäästi. Värit ovat selkeitä ja yksinkertaisia, jotta lukija ymmärtää sanoman helposti. Englanninkielisen alkuteoksen suomenkielinen käännös on erittäin onnistunut.

Puutteitakin löytyy. Esimerkiksi Ruanda ja Uganda ovat sekä käyneet sisällissotaa että sekaantuneet toisen valtion sisällissotaan. Kartasto (s. 10–11) kuitenkin jättää kertomatta, että maat ajautuivat hetkeksi aseelliseen konfliktiin myös keskenään Kongon demokraattisen tasavallan alueella, pääasiassa Kisanganissa vuonna 1999. Toinen ongelma on se, että valtioita on vaikea värittää useammalla kuin yhdellä värillä. Esimerkiksi törkeät ihmisoikeusloukkaukset on jaettu laittomiin teloituksiin, kidutuksiin, mielivaltaisiin pidätyksiin ja vangitsemisiin, poliisiin ja/tai vankilaviranomaisten väärinkäytöksiin sekä pakolaisten, turvapaikanhakijoiden ja/tai maahanmuuttajien kohteluun liittyviin väärinkäytöksiin ja/tai väkivaltaisuksiin (s. 12–13). Kukin maa siis erottuu vaikkapa ”laittomien teloitusten maana” tai ”kidutusmaana”. Lukuisat ihmisoikeusloukkaukset kulkevat kuitenkin lähes poikkeuksetta käsi kädessä. Lukijan onkin hyvin vaikea tietää, ovatko esimerkiksi Sudanissa laittomat teloitukset yleisin ihmisoikeusloukkaus vai eikö maassa kenties ole ollenkaan kidutusta, mielivaltaisia pidätyksiä tai poliisin väärinkäytöksiä. Suomi, Mali ja Pohjois-Korea kuuluvat kartan mukaan niihin harvoihin maihin, joissa ”ei ole tietoa ihmisoikeusrikkoksista”.

Etnisen monimuotoisuuden ja konfliktien välisiä yhteyksiä kuvaavan kartan perusteella saa helposti sen kuvan, että etninen monimuotoisuus ja konfliktit liittyivät toisiinsa. Näin näyttäisi olevan erityisesti Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Pohjois-Afrikassa, Lähi-idässä, Kaukasuksella, Keski-Aasiassa ja Latalaisessa Amerikassa konfliktit puolestaan esiintyvät niissä maissa, joissa etnisten vähemmistöjen osuus väestöstä on alle puolet. Näissä maissa vallitsee yhden ryhmän ”etninen dominanssi” kuuluisan konfliktitutkijan Paul Collierin terminologian mukaan (Collier ym. 2004: 255). Etelä- ja Kaakkois-Aasiassa on sekä etnisesti ”hajanaisia” että ”dominantteja” konfliktimaita.

Tilastollisesti on kuitenkin osoitettu, että etninen hajanaisuus lisää vakautta, kun taas etninen dominanssi voi lisätä konflikteja. Kartan harhakuva syntyy siitä, että etnisesti hajanaiset konfliktimaat ovat kooltaan suuria ja muodostavat laajan yhtenäisen alueen Afrikassa päivän-tasaajan molemmin puolin. Etnisesti yhdenmukaisemmat maat ovat vaihtelevan kokoisia, mutta jakautuneet tasaisemmin. Etnisesti hajanaisia konfliktimaita on kuitenkin Smithin kartastossa 24 ja dominantteja 34. Teos tukee siten Collierin tutkimustuloksia.

Smith kuvaa kansallisten armeijoiden kokoa, sotilasmenoja ja pakolaisia lähettäviä maita pelkistettyjen kaavioiden avulla. Niiden mukaan maailman suurimmat armeijat ovat Pohjois- ja Etelä-Korealla sekä Vietnamalla,

kun taas sotilasmenoilla mitattuna ylivoimainen ykkönen on Yhdysvallat. Pakolaisia on lähtenyt eniten Sudanista, Israelista ja Afganistanista.

Kartaston mukaan Ugandassa on alle 15-vuotiaita lapsia riippumattomissa aseellisissa ryhmissä. Tämä viitannee Ugandan pohjoisosissa parin vuosikymmenen ajan toimineeseen Herran vastarinta-armeijaan (Lord's Resistance Army, LRA), joka koostuu suureksi osaksi kaapatuista lapsista. Vuonna 2005 Unicefin julkaisema selvitys paljasti kuitenkin, että myös Ugandan armeija oli rekrytoinut lapsisotilaita toisin kuin viralliset tilastot olivat kertoneet. Lapsisotilaita käsittelevässä luvussa olisi ollut hyvä myös valottaa *Kapkaupungin periaatteita* (Cape Town Principles), jotka määrittelevät, kuka on lapsisotilas ja miten aseriisunta-, demobilisaatio- ja integrointiohjelmien tulisi häntä kohdella.

Kirjan päättävä mittava taulukko maailman sodista vuosina 1990–2005 ei erottele ”aseellista konfliktia” ja ”sotaa” toisistaan. Siten teos sivuuttaa yleisesti hyväksytyyn, muun muassa Oslon kansainvälisen rauhantutkimusinstituutin ja Uppsalan yliopiston (<www.pcr.uu.se>) käyttämän määritelmän, joka luokittelee yli tuhat kuolonuhria vuodessa vaativan organisoidun taistelun ”sodaksi”. Ratkaisu vääristää sitä huomiota, että sekä sotien määrä maailmassa että niiden tuhoisuus uhrien määrällä arvioituna on vähentynyt viimeisen 15 vuoden aikana dramaattisesti. Luokittelu vääristää myös monien maiden turvallisuustilannetta. Esimerkiksi Bawkussa, Pohjois-Ghanassa, kusasiin ja mamprusien väliset yhteenotot tuottivat vuosina 1999–2001 yhteensä muutama sata uhria. Smithin mukaan kyseessä on sisällissota, joka yhä jatkuu. Länsi-Ugandassa ”käynnissä oleva alueellinen sisällissota” viitannee puolestaan useisiin alueella toimineisiin sissiryhmiin, joista viimeisin (Allied Democratic Force, ADF) lopetti aseellisen taistelunsa hallitusta vastaan vuonna 2003.

Teoksen tiedot ovat pääsääntöisesti laadukkaita ja ajantasaisia, vaikka yksityiskohdissa olisikin ollut korjattavaa. Kirja on mielenkiintoinen kokoelma lyhyitä kirjoituksia sodasta. Yksi teksti on yleensä yhden aukeaman mittainen kartoitteen sekä tieto- ja vuosilukulaatikoineen. Analyysi on ohutta, mutta kartasto sisältää valtavan määrän tietoa. Upeita esimerkkejä ovat kuvaukset aseiden monimutkaisesta toimitusreitistä Ruandan kansanmurhaan sekä Bosnia-Hertsegovinan ja Kaukasuksen mosaiikkimaisista konflikteista. Teos toimiikin ensisijaisesti nopeana käsikirjana maailman konflikteista kiinnostuneille, maantieteellisesti suuntautuneille tutkijoille.

KIRJALLISUUS

Collier, P., A. Hoeffler & M. Söderbom (2004). On the duration of civil war. *Journal of Peace Research* 41: 3, 253–273.

MIKA VEHNÄMÄKI

Ulkoasiainministeriön kehityspoliittinen osasto,
Helsinki